

Anja Zalta

Sonja Bezjak:
Kristusove neveste. Žensko redovništvo na Slovenskem v 20. stoletju

Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 2011, 300 strani

Potem ko smo pred leti dobili teološko študijo Alahove neveste avtorice Marjane Harcet, je sociološka in širša javnost bogatejša še za predmet sociološkega opazovanja puščavniške oblike religijskega čaščenja, ki nosi naslov Kristusove neveste. Avtorica Sonja Bezjak, doktorica sociologije s Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, se je z obravnavano tematiko do neke mere spoprijela že v diplomskem delu, v katerem je preučevala tiste vidike redovništva, ki pričajo o omejenosti delovanja redovnic v hierarhičnem sistemu RKC, leta 2010 pa je na isti fakulteti obranila doktorsko disertacijo, iz katere se je izvila obravnavana knjiga. Njen naslov je poiskala med redovniškimi pojmi, kot so »posvečeno življenje«, »božji klic« in seveda »Kristusova nevesta«.

Bezjakova v uvodu razloži, da je osnovni cilj njenega dela predstaviti gibanje števila ženskih redov kot religijskih organizacij, hkrati pa ponuditi sociološko razlago, ki bo dopolnila obstoječe poglede teologov in zgodovinarjev na ta pojav pri nas, ter možnost (sociološke) primerjave pojava z drugimi religijskimi ali nereligijskimi pojavi. Da v analizi obravnava le žensko redovništvo 20. stoletja, utemelji z dejstvom, da ženske v rimskokatoliški cerkvi (RKC) ne morejo opravljati duhovniškega poklica, zato je redovniški poklic zanje najvišja oblika zunajsvetnega poklicnega religijskega čaščenja, in ker so redovniki v RKC največkrat hkrati tudi duhovniki, zato bi se v analizi, ki bi hkrati obravnavala moško in žensko redovništvo, morala soočiti še z razmejevanjem duhovniškega poklica od redovniškega in njunim vzajemnim učinkovanjem.

Izbira tematike je v slovenskem raziskovalnem prostoru več kot dobrodošla, saj sociološke opredelitve slovenskega ženskega redovništva, ki pojav obravnava tudi z vidika vprašanj oblikovanja ženske identitete in (ne)enakopravnosti spolov, pri nas še nimamo, hkrati pa je omenjena tematika zanimiv predmet sociološkega preučevanja tako s strani opazovanja oblike kot z vidika opazovanja vsebine. »Operiramo« torej s strukturo in delovanjem, s sistemom in posameznikom, z religijsko organizacijo in

individualno religioznostjo. Avtorica upošteva oba teoretska vidika in se s tem izogne »krčenju in zoperstavljanju dveh razsežnosti bivanja, ki sta neločljivo povezani« (str. 11). Razkrije pomen in moč družbenih mehanizmov (cerkvenih, političnih, družbenih, ekonomskih ...) pri odločitvi za vstop v samostan, hkrati pa ne zanemari pomena subjektivnih dejavnikov in pogojev, ki posameznice privedejo do določenih izbir in odločitev. Da bi v katoliškem okolju (kulturnem in religijskem) bralec zaznal določeno mero kritiške razdalje do redovniških pojmovanj, Bezjakova na začetku predstavi tudi Feuerbachovo znanstveno razlago ideje o bogu.

Po uvodnem poglavju o ženskem redovništvu na Slovenskem v številkah (s podpoglavji o številu redovnic na Slovenskem v 20. stoletju, številu redovnic glede na število žensk, o številu redov v ljubljanski škofiji, povprečni starosti slovenskih redovnic, o razmerju med kontemplativnimi in aktivnimi redovi ter izčrpnem poročilu o pridobivanju kvalitativnih podatkov o redovništvu, ki lahko nedvomno služi kot model vestno izpeljane metodologije) se v poglavju Redovništvo kot družbeni pojav srečamo z vpeljavo analize čustev Georga Simmla. Simmel ima čustva za enega od tvorcev družbene realnosti; emocionalne vezi, ki ustvarjajo občutke solidarnosti in skupino notranje stabilizirajo, tvorijo družbeno resničnost, zato je vključitev omenjene analize pomemben dodatek, ki oplemeniti razumevanje dejavnikov vseživljenjskih odločitev. Bizjakova na osnovi Simmlove delitve na primarna in sekundarna čustva izpelje delitev čustev v redovnih skupnostih (za primarna je vzela tista, ki jih posameznica doživlja pred vstopom v redovno skupnost, za sekundarna pa tista, ki jih doživlja ob vstopu vanjo). Pri zunajsvetnih načinih iskanja religijske odrešitve poleg Webrove teorije razvoja krščanske askeze predstavi tudi teorije in poglede Williama Jamesa, Rudolfa Otta, Thomasa Mertona in drugih, kar dosledno zaokroži izkustveno oziroma emocionalno pojavno razsežnost religijskega fenomena pod drobnogledom. Vse to predstavlja primerno podlago za poglavje Redovništvo v luči posameznikovega delovanja, v katerem sledi analiza kompenzatorjev in nagrad redovniškega poklica (po Starku in Bainbridgu). V ekonomsko razvitem svetu, kjer sta izobraževanje in socialno skrbstvo v domeni posvetnih ustanov, religijske organizacije težko upravičijo religijske stroške za istovrstno ponudbo nagrad, vendar pa so lahko privlačne, če jim uspe vzpostaviti svojevrstno namembnost, ki je odgovor na dileme sodobnega časa, npr. ker poudarjajo pomen religijskih izkustev in ker religijska čustva opredeljujejo kot nekaj nenaravnega, posebnega, izbranega v sekularni družbi. V redovništvu je to lahko opredeljeno kot povratek k tradiciji in kot upor sodobnemu, pravi avtorica, zato v nadaljevanju monografije sledi kritični pretres sekularizacijske teze (učinki konfliktne in spontane sekularizacije, sekularizacija ženskega spola, sekularizacija redovništva ...) ter njenih strukturnih pogojev in dejavnikov, ki so vplivali na zmanjševanje pomena religije v družbi (in s tem tudi na spremembe v redovništvu).

Monografija med drugim popravi dva napačna vtisa

1. da se število redovnic zmanjšuje od začetka 20. stoletja
2. da je zmanjševanje števila redovnic v drugi polovici 20. stoletja izključno posledica ukrepov in delovanja državnih oblasti po drugi svetovni vojni.

Če nekateri ameriški sociologi (med njimi Stark in Finke) med pritiske, ki so prispevali k zmanjšanju zanimanja za redove, posebej izpostavljajo ukrepe drugega vatikanskega koncila, ki je ukinil posebne nagrade redovnega življenja (privilegirani položaj v cerkvenem občestvu, radikalno ločenost od laikov, nošnjo redovne obleke ...), za pojasnjevanje sprememb v slovenskem ženskem redovništvu takšne razlage po mnenju Bezjakove ne zadostujejo.

Poznavanje slovenskih okoliščin namreč raziskovalca usmerja k vpeljavi še ene delitve, in sicer na predvojno in povojno redovništvo, pri katerem je mejnik sprememba politične oblasti v letih po drugi svetovni vojni. Avtorica v tem delu raziskavo podkrepi s številkami in skuša izpostaviti in prikazati tiste družbene okoliščine, za katere je predpostavljala, da so vplivale na spremembe v slovenskem ženskem redovništvu. Uspeh katoliških redov v prvi polovici 20. stoletja je po njenem mnenju treba razumeti kot del sistematične aktivacije vernikov, ki jo je izvajalo vodstvo RKC, od 70. let naprej pa so tudi na Slovenskem na zmanjšano zanimanje za redovništvo vplivale pomembne širše družbene spremembe: množično izobraževanje in zaposlovanje žensk, pluralizacija vloge ženske ter sproščanje spolnih regulativ in spolnih identitet.

Pionirsko delo, tudi na podlagi vpeljave holističnega pristopa in kombinacije različnih metodologij.